

Навчання дітей з особливими освітніми потребами, це така діяльність в якій вчитель повинен бути відкритим для придбання нових знань і активного пошуку інформації та порад. Працюючи з особливими дітьми, вчитель не може бути експертом у всіх питаннях, пов'язаних з інклюзивною освітою. Базові знання для тих, хто починає займатися інклюзивною освітою, мають вирішальне значення, однак постійні зміни і розвиток в області інклюзивної освіти вимагає безперервного навчання протягом всієї своєї кар'єри.

Отже, інклюзивна освіта потребує постійних змін для ефективного розвитку максимально доступного і якісного освітнього простору учнів з особливими освітніми потребами в якому вчитель є ключовою фігурою. Роль вчителя є важливою для створення і підтримки інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Гевко І. В. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2019. Вип. 1(64). С. 52–58.
2. Лорман Т., Деспелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практич. посіб. / пер. з англ. Київ : СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
3. МОН презентує досягнення інклюзивної освіти у 2020 р. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-prezentuye-dosyagnennya-inklyuzivnoyi-osviti-u-2020-roci> (дата звернення: 23.03.2021).
4. Спільне викладання в інклюзивному класі : метод. матеріали. / уклад. Н. З. Софій. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.

**ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ**

*Сеньовська Надія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: ipp56@tnpu.edu.ua*

За статистикою (на 27 травня 2020 р.), в Україні серед 2,5 мільйонів студентів, які вчаться у закладах вищої освіти, більше 10 тисяч – це люди з вродженою або набутою інвалідністю. Для того, щоб забезпечити їхні права на освіту (згідно з Декларацією ООН про права інвалідів [1], Саламанкською декларацією про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами [7], Конституцією України [3], Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [6]), необхідно реалізувати інклюзивний підхід до організації навчання.

Суть інклюзії полягає в організації способу життя без бар'єрів та дискримінації у суспільстві, створення рівних можливостей для кожного. Тому в усіх розвинених країнах світу у закладах вищої освіти сприяють навчання студентів з інвалідністю. Спеціальні центри забезпечують наставництво, супровід, оцінювання та визначення потреб студента, надання психологічної підтримки, створення та вдосконалення матеріально-технічної, навчально-методичної бази, оцінку готовності персоналу до навчання студентів з інвалідністю, посередництво між викладачами, діяльність мультидисциплінарної команди.

Рік тому, у березні 2020 року, на території України поширилася пандемія коронавірусу COVID-19. Вона внесла значні корективи в суспільне життя загалом, і в діяльність освітньої галузі зокрема. Найкардинальнішою зміною став перехід закладів освіти на дистанційну

форму навчання – згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» № 211 (від 11 березня 2020 р.): «відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» з метою запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 та з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 р.» [5, с. 1].

Безумовно, у закладах вищої освіти цей процес мав свої особливості. Педагогам довелося в авральному режимі перелаштовувати освітній процес з очної/заочної форми у дистанційну. Перш за все, це означало відміну аудиторних занять та «наскрізне» використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Так забезпечувалася інтерактивна взаємодія викладачів та здобувачів вищої освіти на різних етапах навчання, самостійна робота з матеріалами інформаційної мережі. Дистанційне навчання з позиції студентів описувалося загальним алгоритмом: викладачі надсилають завдання для опрацювання, встановлюють крайній термін здачі, студент за допомогою електронної пошти/приватних повідомлень у соцмережах/спеціальних навчальних платформ надсилає виконане завдання на перевірку.

Новий 2020-2021 навчальний рік Україна розпочала із посиленних карантинних обмежень, дотримання яких стосувалося і закладів вищої освіти. Студенти були повідомлені, що аудиторні заняття чергуватимуться із «плановим» онлайн-режимом, або навчання відбуватиметься в «гібридному» варіанті.

Уже перші тижні карантину дали можливість виявити недоліки «аврального» дистанційного освітнього процесу:

- 1) частина викладачів замінювали дистанційні заняття на відпрацювання у вигляді письмових робіт, що призводило до надмірного завантаження студентів;
- 2) такі методи не сприяли якісному засвоєнню матеріалу, а, навпаки, створювали додатковий стрес;
- 3) координації між самими викладачами та контролю з їхнього боку за навантаженням на студентів могло не бути;
- 4) ситуація в межах одного закладу вищої освіти могла бути різною, оскільки більшість викладачів усе-таки проводили дистанційні заняття (більш чи менш «повноцінно») [4].

Студенти з особливими потребами переходили на дистанційну форму навчання з меншими або значнішими труднощами. Адже цифрові технології вони могли застосовувати різною мірою.

Якщо брати до уваги осіб з *порушенням опорно-рухового апарату*, то навчальні платформи для цієї категорії були доступні у використанні. І певні труднощі могли бути пов'язані тільки з поганим інтернет-з'єднанням, або з відсутністю відповідної техніки.

У випадку, коли студенти мають *порушення слуху*, вони могли скористатися текстовою інформацією з відповідної дисципліни. Така зазвичай є в мережі. До того ж, викладачі повинні були в чатах чи приватних повідомленнях додатково дублювати завдання, і приймати роботи теж у письмовій формі.

Для студентів з *порушенням зору* у закладах вищої освіти не завжди є адаптивно-сформована платформа, забезпечена технологією аудіодискрипції. А освітній процес не може обслуговуватися лише відеоконференціями чи слуховими повідомленнями. Питання адекватного дистанційного навчання цієї категорії залишається відкритим.

Важливою вимогою до дистанційної форми навчання є зменшення обсягу навчального матеріалу. В реаліях інклюзивної освіти це автоматично означає дублювання такого «вкороченого» змісту навчальної дисципліни різними способами – текстовий запис, аудіо запис. На жаль, поки у закладах вищої освіти немає практики вимагати цього від викладачів.

Загалом, дистанційна форма навчання не означає тільки проведення занять в онлайн-режимі. Найкращий результат досягається засобами поєднання синхронного навчання з асинхронним. Коли педагог зустрічається зі студентами під час відеозустрічей,

аудіоспілкування, спілкування в чаті й, водночас, через електронне листування, блог, лекцію в записі дає їм матеріал та завдання для опрацювання в зручному темпі самостійно. Регулярний зворотний зв'язок щодо обговорення досягнутих результатів важливий, але вимагати його щодо кожного завдання нераціонально.

Необхідно, щоб в студентів були чіткі інструкції щодо завдань, які необхідно виконати, й доступ до навчальних матеріалів. А це знову повертає нас до проблеми якісного Інтернету й наявності техніки.

За необхідності викладачеві варто використовувати самому і порекомендувати окремим студентам спеціальні додатки [2; 8], які можна встановити на мобільні телефони, планшети, смартфони тощо:

1) якщо мають місце певні *проблеми мовленнєвого розвитку* (заїкання, алалія тощо), корисними будуть Govorgi.org (сайт, призначений для альтернативної комунікації, програма працює на планшетах на базах Android, та комп'ютерах), мобільні додатки для розвитку дикції («Українські скоромовки», «Дикція» та інші);

2) здобувачі вищої освіти, які мають *порушення слуху*, можуть бути залученими в процес дистанційного навчання за допомогою додатків для сурдоперекладу («Сурдофон»), розпізнавання, запису мови, підсилення звуку (Petralex), перетворення звуку на текст («Перетворювач мови на текст», VoiceWriter), для субтитрів (Hangouts Meet); універсальним є Connect by BeWarned (адаптує голосову мову у друкований текст і навпаки, аналізує звуки потенційної небезпеки в реальному часі – крики, сигнал авто, собачий гавкіт – та інформує про це користувача за допомогою світлових сигналів і вібрації, трансформує музичні треки у вібрації та світлові сигнали, завдяки чому користувачі відчують музику зорово та тактильно); навчитись використовувати мову жестів допоможе додаток «Мова жестів. Навчання дактилю»;

3) як було вказано вище, доволі непроста ситуація з дистанційним навчанням студентів, які мають *порушення зору*, тут варто звернути увагу на програми керування пристроям з допомогою голосу, озвучування тексту на екрані («Синтезатор мови Google», скрін-рідери на кшталт TalkBack для Android); спеціальні адаптовані пристрої для роботи з комп'ютером (клавіатура жовтого кольору, з великими літерами і цифрами, або дисплеї та клавіатури зі шрифтом Брайля, сенсорні смартфони для сліпих); програми для голосового набору тексту з підтримкою шрифту Брайля (G Suite);

4) для здобувачів освіти з *аутизмом, ДЦП* корисні будуть програми альтернативної комунікації, які дозволяють спілкуватися з іншими за допомогою піктограм – у текстових чатах та під час відеоконференцій (Інтернет-месенджер «Сезам», додаток «Говори мовчки: аутизм діалог»); в деякі аналогічні ресурси вже доданий спрощений аналог клавіатури з кирилицею, цифрами і основними знаками, що дозволяє комбінувати піктограми і текст, створюючи зв'язні граматичні конструкції для дистанційного спілкування.

Радує, що перераховані додатки є безкоштовними та розміщені у вільному доступі.

Загалом, інклюзивне навчання у закладах вищої освіти під час карантину цілком реальне. Однак, воно потребує відповідної підготовки викладачів та сучасних цифрових технологій. І дуже важливо, щоб дистанційний освітній процес не спотворювали занадто високі вимоги до «віртуального ідеального» педагога чи необ'єктивні очікування від студента, навіть якщо він має особливі потреби.

Список використаних джерел:

1. Декларація про права інвалідів (проголошена ООН 9 грудня 1975 р.) URL: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_117
2. Інтернет-ресурси для зручної комунікації з учнями в інклюзивному класі. *На урок* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/post/internet-resursi-dlya-zruchno-komunikaci-z-uchnyami-v-inklyuzivnomu-klasi>

3. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 3 серпня 2012 р.: (офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2012.
4. Когут І., Назаренко Ю., Сирбу О. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. *Cedos* : веб-сайт. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>
5. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 20220 р. № 211. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zapobigannya-poshiml10320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>
6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII. URL: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12
7. Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами, 7–10 июня 1994 р. URL: www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html
8. Скрипка Г. В. Забезпечення диференціації в інклюзивних класах з використанням мобільних пристроїв. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2016. № 7. С. 41–43. file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/komp_2016_7_10.pdf

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗІЇ В ОНЛАЙН-ПРОЄКТІ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ «З ІСТОРІЇ СПЕЦПЕДАГОГІКИ»

*Степанович Кіра Михайлівна,
старший науковий співробітник
Педагогічного музею України,
театральна та музейна аудіодискрипторка, м. Київ,
член Британської асоціації аудіодискрипторів,
E-mail: quir@ukr.net*

Цьогоріч 31 серпня 2021 р. Педагогічний музей України відзначає 120-річний ювілей від дня заснування у 1901 р. Ще на початку минулого століття музей був науково-методичним центром Київського навчального округу. Метою його було «дати працівникам нижчої і середньої школи можливість наочно, на зразках чи друкованих джерелах ознайомлюватися з найкращою постановкою навчально-виховної справи, а також з історією школи та її сучасним станом в Росії і закордоном. Таким чином, музей має з одного боку сприяти нагальним практичним потребам викладання, з іншого – забезпечити теоретичну, наукову розробку навчально-виховних питань» [1, с. 5].

Сучасний Педагогічний музей України має багаті фонди (понад 46 тисяч одиниць зберігання), які складаються переважно з педагогічної літератури різних історичних періодів. У 2001 р. частину фондів (близько 4 тисяч од. зберігання), а саме «Колекцію стародруків Педагогічного музею України», визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання (Постанова Кабінету Міністрів України № 1709 від 19.12.2001). Саме ця колекція викликає найбільший інтерес у вихователів, вчителів, викладачів ВНЗ, студентів та всіх, хто цікавиться історією української освіти і розвитком педагогічної думки.

Більшість найцінніших видань колекції оцифровано, і доступ до електронних копій стародруків і рідкісних книг та журналів можна отримати у локальній комп'ютерній мережі музею і частково на музейному сайті <http://pmu.in.ua/>. На підставі наукового вивчення фондів музеєм започатковано дві видавничі серії, які виходять у двох варіантах – друкованому та електронному. Це видавничі серії «Педагогічні републікації», яка популяризує і актуалізує маловідомі або призабуті праці вчених, педагогів, освітніх діячів минулого, та «Бібліофонд Педагогічного музею», кожен випуск якої є каталогом-путівником по книжкових колекціях